

Nánast húsfyllir var á fundi Félags áhugamanna um sögu læknisfræðinnar. Myndir/gag

Ræddu og sungu um dauðann

„Dauðinn hefur breytt um svip,“ sagði Óttar Guðmundsson læknir og formaður Félags áhugamanna um sögu læknisfræðinnar (FÁSL) eftir áhugaverðar framsögur á málþinginu Um dauðans óvissa tíma í Þjóðminjasafninu laugardaginn 7. september.

■ ■ ■ Gunnhildur Arna Gunnarsdóttir

„Við þurfum ekki alltaf að óttast dauðann,“ sagði prófessorinn Jörg Vögele, prófessor í sögu við Heinrich Heine háskólann í Düsseldorf á málþinginu. Hann ásamt Torfa Tulinius, prófessor í íslenskum miðaldafræðum við Háskóla Íslands, dr. Jan Bondeson frá Læknaskólanum í Cardiff og Sverri Guðjónssyni tónlistarmanni héldu erindi sín um dauðann.

„Hann getur verið vinalegur og séður sem vinur,“ sagði Vögele og talaði um dauðann í myndlist. Hann sýndi hvernig gert hefur verið gys að dauðanum í myndum. Hann sé sýndur í baráttu, stríði og sem vinur og mikilvægur í rokktonlist.

„Dauðinn og stúlkan er vinsælt viðfangsefni í tónlist,“ sagði hann og hvernig dauðinn hefði verið hluti af dægurmenn-ingunni. Hann talaði um dauðadansinn og um koss dauðans.

Þétt setið í salnum

Nær húsfyllir var og fólk afar áhugasamt á þessum haustlega rigningarlaugardegi. „Ég fór að skoða lýðfræði; hvers vegna við verðum eldri, hver okkar verða eldri. Kynjamuninn, aldursmuninn og félagsaðstæður,“ sagði Vögele við *Læknablaðið* spurður um áhugann á efninu. Hann hafi farið að skoða myndasafn háskólans þegar hann kom til Düsseldorf og velt fyrir sér listamönnunum og ástæðum þess hvers vegna þeir urðu svona áhugasamir um dauðann.

Bondeman fór yfir sögur af kviksetningu og óttann við hana. Umræður spunnust í lok erindisins og sagði Ólafur Magnússon læknir og fyrrum borgarstjóri frá því að þegar hann hafi verið læknir á Norðurlandi hafi tvívegis gerst að eldri konur hafi beðið um að tryggt væri að þær

væru dánar með því að skorið yrði á únlíðsæðar. „Já, ég hef heyrt álíka sögur frá Svíþjóð og læknir í Írlandi fékk álíka fyrirsögn fyrir um áratug,“ svaraði Bondeman, þetta hafi þótt sérstakt, sagði hann en fór ekki nánar út í þá sálma.

Torfi Tulinius talaði um dauðann í fornsögunum. „Dauðinn þyrmir engu sem lifir, ekki einu sinni okkur sjálfum,“ sagði hann og að við forðuðumst að hugsa um hann lengst af. Hann væri fráleit hugmynd hjá þeim ungu. „Óumflýjanleikinn verður ekki flúinn,“ sagði hann. „Dauðinn var hversdagslegri. Dauðinn var sýnilegri.“

Dauðinn ekki daglegt brauð

Óttar dró saman erindin í lok málþingsins og sagði að dauðinn hefði færst frá því að vera daglegt brauð og í návist fólks í að vera inni á stofnunum þar sem eldra fólk sé í miklum meirihluta. Fólk hafi áður almennt dáið inni í baðstofu og allt samfélagið orðið vitni að dauðastríðinu og síðustu andarvörpunum.

„Síðan urðu allir þátttakendur í því sem á eftir kemur. Líkið er borið út, það stendur uppi, það er vakað yfir líkinu. Það er safnað vatni sem er látið standa undir kistunni, það er notað til lækninga síðan. Það fer fram náðrenna, þar sem kveikt er í eða brennt það sem er í bóli hins látna. Allt er þetta hluti af daglegu lífi og allir

Gunnar og Flosi uppáhalds í Njálu

Njáll er ekki í uppáhaldi hjá Torfa Tulinius, prófessors í íslenskum miðaldafræðum við Háskóla Íslands. Ekki heldur Skarphéðinn, sem er að hans mati einum of mikill aðdáandi dauða og dráps, og ekki er það Kári, sem er á valdi hefndarþorsta.

„Uppáhaldspersónur mínar eru Gunnar og Flosi,“ sagði Torfi. „Í þeim sýnir höfundurinn betur en fyrir aðrar mikilvægar persónur í Njálu, virkni ástríðnanna. Með öðrum orðum átök lífs- og dauðahvatanna,“ sagði Torfi Tulinius í lok erindis síns um dauðann í fornsögum í Þjóðminjasafninu.

Sverrir Guðjónsson söngvari talaði um dauðann og flutti tónlist í stíl.

Jörg Vögele sagnfræðiprófessor við háskólann í Düsseldorf.

Tryggi Ásmundsson lungnalæknir og Árni Kristinsson hjartalæknir.

Álfheiður Steinþórsdóttir sálfræðingur og Vilborg Sigurðardóttir sagnfræðingur.

Eiríkur Benjamínsson svæfingalæknir og Ársæll Jónsson öldrunarlæknir.

Guð og dauðinn úr lífi fólks

Dauðinn sé þó alltaf nærstaddur en fólk átti sig ekki á honum. „Í venjulegum fréttatíma sjáum við fimm til tíu lík og í bíómyndum sjáum við önnur tíu.“ Myndbrotin líði framhjá án þess að fólk taki þátt. „Nú eru líf og dauði orðin aðskilin fyrirbæri.“ Óttar sagði þetta hafa haft mikil áhrif á afstöðu fólks til dauðans.

„Ég held að þegar dauðinn flutti út af heimili fólks hafi guð flutt með honum. Dauðinn varð óraunverulegur og fólk hættir að trúna að dauðinn sé til. Þá er ákaflega lítil þörf fyrir guð.“ Þetta sé stóra breytingin á andlegu lífi þjóðarinnar.

„En dauðinn í sjálfum sér er alltaf samur við sig,“ sagði Óttar og lokaði góðum ráðstefnumorgni með ljóðalestri og söngnum um Þórð Malakoff sem þrakaði þótt aðrir dánumenn dæju.

Kveðskapur um dauðann sem Torfi flutti í erindi sínu

*Muna skaltu fullt og fast
á ferð um lífsins Kjalveg,
á endanum þú útskrifast
alveg.*

Þórarinn Eldjárn, úr bókinni: „Til í að vera til“

*Deyr fé,
deyja frændur
deyr sjálfur hið sama
en orðstír
deyr aldregi
hoeim er sér góðan getur.*

*Deyr fé,
deyja frændur,
deyr sjálfur hið sama.
Eg veit einn
að aldri deyr
dómur um dauðan hvorn.*

Úr Hávamálum

*Upp skalt á kjöl klífa,
köld er sævar drífa.
Kostaðu hug þinn herða,
hér skaltu lífið verða.
Skafl beygjattu skalli,
þótt skúr á þig falli.
Ást hafðir þú meýja,
eitt sinn skal hver deyja.*

Vísa Þóris jökuls (Úr Sturlunga sögu)

þátttakendur í dauðastríðinu og eftirleiknum,“ lýsti Óttar. Þetta hafi byrjað að breytast á 20. öldinni og með berklum og byggingu sjúkrahúsa.

„Allt í einu er dauðinn ekki hluti af lífinu,“ sagði hann og að dauðinn hafi verið fluttur inn á þar til gerðar stofnanir, fólk hafi dáðið eldri og einungis einstaka barn látið lífið. „Dauðinn verður ópersónulegur, hann verður fjarlægur og hann flytur út úr lífi fólks.“